Editör: Mehmet Ali Yolcu

KADIN FOLKLORU

Kuram ve yöntem üzerine yazılar

KADIN FOLKLORU

Kuram ve Yöntem Üzerine Yazılar

Kömen Yayınları 166
1. Baskı

Mart 2017

ISBN: 978-605-5184-88-9

Kömen Yayınları
Kürkçü Mah. Rampalı Çarşı Zemin Kat Nu: 11
Konya
eposta:komen54@hotmail.com
Tel: 0332 3534715

T.C. Kültür Bakanlığı Sertifika Nu: 31019

Baskı
Şelale ofset
Fevzi Çakmak Mah Hacı Bayram Cad. Nu.: 22
Konya

Matbaa Sertifika Nu.:13361

Editör: Mehmet Ali Yolcu

KADIN FOLKLORU
Kuram ve Yöntem Üzerine Yazılar

Kömen Yayınları

Oğlum Kutay'a...

İÇİNDEKİLER

İçindekiler i

Önsöz iii

Giriş: Kadın Folkloru Üzerine *Mehmet Ali Yolcu* 1

Türkiye'deki Kadın Folkloru Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme *Mehmet Açа* 17

Feminist Revizyonlara Giriş *Beverly J. Stoeltje* 33

Feminist Teori ve Folklor İncelemesi: Teoriye Doğru Giden Yirmi Yıllık Bir Yörünge *Margaret Mills* 53

Toplumsal Cinsiyet, Kültür ve Folklor *Aili Nenola* 85

Feminist Teori ve Folklor *Nicole Kousaleos* 115

Kadınlar ve Folklor Çalışmaları *Rosan A. Jordan, F. A. De Caro* 139

Feminist Bir Etnografya Olabilir mi? *Judith Stacey* 175

Yaratıcı Tanrılar, Romantik Milliyetçilik ve Folklorda Kadın Yaratımı *Jennifer Fox* 193

Toplumsal Cinsiyet Kimliği Ritüelleri: Sibiryalı Hantilerin Etnik Köken, Statü ve İnanç Göstergeleri *Marjorie M. Balzer* 211

Sosyolengüistik ve Dilbilimsel Antropolojide Toplumsal Cinsiyeti Kuramsallaştırmak *Bonnie McElhinny* 251

20. Yüzyılın Başlarında İran'da Feminizmin Kökenleri Üzerine *Janet Afary* 289

"Ölümün eşiğinde olan tüm toplumların yapısı erkeksidir. Bir toplum sadece bir erkekle kurtulabilir ancak hiç bir toplum kadının eksikliğinde varlığını sürdüremez."

Germaine Greer

"Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yükselebilsin!"

Mustafa Kemal Atatürk

ÖN SÖZ

Batı akademisinde 1960'lı ve 1970'li yıllardan itibaren ilk çalışmalarla başlayıp devam eden feminist folklor araştırmaları, kadına özgü folklor türlerinden kadın halk icracılarına, kadını baskılayan gelenek ve ritüellerden geleneksel yapılardaki toplumsal cinsiyet algısına kadar geniş bir yelpazede konumlanmış bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan bilimsel tartışmalar ise post-modernist felsefenin etkisinde kalan yeni Fransız feminizmiyle klasik feminist akımın bakış farklılıkları üzerine odaklanmıştır. Bunun yanında folklor çalışmalarındaki klasik alan araştırmalarına yöneltilen ciddi eleştiriler, cinsiyet temelli yeni derleme tekniklerinin geliştirilmesinin önünü açacak gibi durmaktadır. Son yıllarda Amerikan folklorcuların güçlü etkisiyle performans odaklı çalışmalara yönelmiş olan Türk folklor araştırmalarında ise kadın ve folklor ilişkisi, akademik zeminde çokça irdelenen bir konu değildir. Her ne kadar feminist metin kritiği, modern edebiyat incelemelerinde kullanılsa da hem metin hem de bağlam merkezli folklor incelemeleri bu noktada zayıf kalmıştır. Folklor türleri içinde kadının yerinin belirlenmesine yönelik birtakım incelemeler henüz kuramsal bir altyapı oluşturamamıştır.

Bu kitapta yer alan 10 çeviri makale, Batı akademisinde kadın çalışmaları özelinde saygın yerleri olan araştırmacılar tarafından kaleme alınmış olup bunların Türk folklor araştırmaları için kuramsal bir bakış açısı sunması amaçlanmıştır. Ayrıca kitapta Türk akademisinden iki yazarın da telif makalesi yer almaktadır. Bu çalışmada yer alan makalelerin değerli yazarlarına ve makaleleri Türkçeye kazandıran arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU
Nevşehir / 2017

FEMİNİST TEORİ VE FOLKLOR İNCELEMESİ: TEORİYE DOĞRU GİDEN YİRMİ YILLIK BİR YÖRÜNGE*

*Margaret Mills**
*Çeviren: Mehmet Ali Yolcu***

Her şeyden önce, kimin yörüngesi teoriye dönüktür? Kendi yörüngem, yani gidişatım ve "duruş tarzım" teoriden çok, doğru bir betimleme olabilir; fakat reddetmeler (disclaimers) konusuna geri döneceğim. Asıl konu, monolitik konum ifadeleri ve büyük genelleştirmelerin temelini kendi başlarına çürütmeye çalışan feminist sosyal belgelendirme gibi projeler açısından yörüngeleri genelleştirmenin zor olabileceğidir. Egemen ifadeler fikrini söküp atmayı amaçlayan eleştirinin bir ana planını nasıl oluşturursunuz? En azından tarihi-etnografik disiplinlerde (örneğin Herrera-Sobek, Taggart gibi tarihselleştirici bir etki gösteren psikoloji modellerinde) anti-özcü, sosyal oluşturmacı feminist teori akımının son yıllardaki güçlenmesi, kendisini evrenselci teori oluşturmanın tehditkar postmodern enkazından kurtarmaya çalışırken, "spesifik kültürel ve tarihi bağlamlarda" farkı şekillendirerek, mantıksal olarak tarihi özgüllüklere sığınmıştır (Nicholson 1990: 9). Ancak bu hareketin kendisi,

---

* Mills, Margaret. 1993. Feminist Theory and the Study of Folklore: A Twenty-Year Trajectory toward Theory. *Western Folklore*, 52-2/4, s. 173-192.

* Prof. Dr. (Emeritus), Ohio State University, Department of Near East Languages and Cultures, Ohio-USA.

** Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir-Türkiye.

tahminen, büyük tarih veya kültür teorilerini ima edebilir. Bir kimse, kendisini, kendine ait söylemsel alışkanlıklara takılmış bulabilir ve çözümün metaforik olması gerekebilir. Bu takılmayı bizler, "ayaklarımızda dönen ip" olarak hususi söylemlere ait engeller olan "ip atlamaya" dönüştürebilir miyiz? Hareket halinde kaldıkça, bizlerin yalnızca denge ve sabitliği deneyimleyebileceği şey bu olabilir.

Bizim "ip dönenlerimiz", biyolojik determinizm ve köktenci kültürel rölativizm ya da eşit derecede savunulamaz teori ile veri kutupları gibi merkezden uzak konumları meşgul edenler olarak algılanabilir. Her iki çift de, yalnızca ideal, dolayısıyla sanrısal bir kutupsallığı oluşturabilir, ancak kutuplaşma onlar arasında dolanıp duranlar için kazançlı olabilir. Denilenlere bakılırsa Charles Briggs, bu fanteziye katkıda bulunan birkaç kişiye yalnızca, "verisi olmayan" teoriyi irdelemeleri gerektiğini söylemiştir. Çoğu söylentide olduğu gibi iddianın varlığı, kendisinin doğruluğundan veya onun yokluğundan daha eğiticidir. Ya o bana onu söylemedi ya da belki iyi bir nedenden ötürü ben onu sansürledim. Bunun nedenini aşağıda ifade ettim.

Tıpkı kozmotaktik mitlerin yaptığı kadar, eğer siz (benim yaptığım gibi) dedikodu anekdotlarının kozmik düzen hakkında konuşabileceği (oluşturabileceği ve eklemleyebileceği) hususunda Mara Weigles'in fikrini alırsanız, o zaman bizim verilerimiz (anekdotlar, dedikodular ve içinde bulunduğumuz hadiseler) zaten her zamanki teoriyi ortaya koyuyordur ve bunun kimin teorisi olduğunu bulmak bizim işimizdir. Evelyn Fix Keller'in eklemlediği ve Miriam Camitta'nın (1990) tartıştığı objektivizm eleştirisini müteakip, bizim teorik yapılandırmalarımıza "yakın tecrübe"nin kendi süjelerimizin bakış açısından nasıl olabileceğini görmek istersek, üst iddiamızı ve en iyi "alt-teori"mizi (low

theory) oluşturabiliriz. Araştırma konularıyla çok yakın bir diyalog faaliyetinde bulunma anlamında bizlerin "alt teori" oluşturabilmesi, bizlere araştırma konularının süjeler oldukları gerçeğini oldukça net bir biçimde açıklamamıza ve Gayatri Spivak'ın (1990) spesifik ve veri yönünden zengin "evet!" cevaplarına sahip "madun konuşabilir mi?" sorusuna yanıt vermemize olanak sağlar. Deneyime yakın bir alt teori perspektifinden bu sorunun tam şekli, "madun konuşabilir mi?" olmayıp, "nasıl ve hangi şartlar altında, hegemonya duyabilir?" sorusudur. Alt-teori perspektifinden Spivak'ın sorusu, herhangi bir madun "Philomela sendromu"na[8] göre üst teorinin duyma sorununun daha da göstericisi gibi durmaktadır. Her halükarda dilinden mahrum edilmiş Philomela bile kendi dokuma tezgâhını nasıl kullanacağını biliyordu. Bizler dikkatimizi değiş-tokuş, metalaştırma, kültürel bozulma ve asimilasyon gibi meselelere çevirdiğimizde, alternatif söylem tespiti açısından halk yaşamı ve maddi kültür konuları daha çok şey sağlar. Ancak halk yaşamı; yaptıkları ve oluşturdukları şeye dair üretenlerin sözlü yorumlara katkıda bulunamayabilecekleri yerde, "alt- teori" modunda özel bir güçlük sunar. Bununla birlikte, bir "alt-teori disiplini" (dolayısıyla da feminize bir teori; Neustads 1986) olarak, folklorda bizler, yine de pasif olan herhangi bir yapılandırmayı kabul etmektense daha iyi bilen virtüöz dinleyiciler olarak, alttan-üste bir şekilde, yoğun olarak teorik düşünebiliriz.

İşte bu yüzden ben, son yirmi yıllık folklor teorisi ile feminist teoriyi pasif olmayacak bir şekilde bir diyalog bağlamında yeniden duymaya çalışıyorum. Bu diyaloga göre, iki tarafın belirlenmesinin nispeten zor oluşu noktasında

[8] Yunan mitolojisinde bir mit. Düşmandan kurtulsun diye bülbül şekline sokulmuş bir prensesi anlatır. (Ç.N.)

feminist kültürdeki başlıca anımsatıcı yazıların bir araya getirilmelerinin destansı uzun gebelik dönemi ve doğuşu üzerindeki ihtilaflarla kısmen gösterilmektedir. "The Journal of American Folklore" dergisinin her iki özel sayısı (1975, 88: 347 ile 1987, 100: 398) editöryal bakımdan tartışmaya açıktır (Jackson 1987: 387-9). Bu koleksiyonların feminist derleyicileri; ortaya koyulan fikirlerin, belki de babalığı, en azından manevi babalığı iddiasında bulunan derginin erkek genel editörleri tarafından her durumda iş olup bittikten sonra eleştirilmişlerdir. Bizim teorik çalışmalarımızı toplamak amacıyla 1987 yılı kolektif çalışmasından ortaya çıkan iki kitap (Radner 1993; Hollis, Pershing ve Young 1993), teorinin ön plana çıkması ekstra çaba gerektirdiği için, kısmen uzun ve yoğun düzenleme sürecine sahip olmuştur. Kuşkusuz tüm toplanan makale konsepti ciltlerinin benzer nedenlerden ötürü düzenlenmesi zordur, fakat bana öyle geliyor ki, belki de yukarıda tanımlanan "alt-teori" dinamiği, örneklerde üst-düzey soyutlaştırmaya karşılık belli bir direnç, çok da örtük olmayan bir öyküleştirmenin ya da başka yerel yapılandırmanın (yerel dil oluşturmanın) teorik inşası olarak gördürülme arzusu nedeniyle folklordaki cinsiyet teorisi bilhassa yoğun bir vaka sunar (Ochs ve ark. 1992), ki sanırım bunun kendine ait kritik erdemleri vardır.

Haritalar ve bölgelerle ilgili olarak DeCaro'nun 1983 yılı bibliyografyasını feminist folklorun ilk temel kartografik çabası olarak dikkate almalıyız. Bu noktada söz konusu vurgu; gruplar, türler ve konular üzerine olup henüz folklor odaklı kadınların çalışmalarına ait ayırt edici teorileri ve metotları haritalama çalışmasına yönelik değildi. Bununla birlikte bana öyle geliyor ki, feminist antropolojik çalışmalarda olduğu gibi (Clifford ve Marcus 1986), türe dair bir

bilim insanlığı oluşturma hareketinin olası sonuçları teorik olarak radikal bir ayrım meydana getirmiş, toplumsal sınırlar boyunca değil ama en küçük beşeri grupların göbeğinde, atomistik ahengin kültürel bir birim olarak daha önceden varsayıldığı birimlerde bir tür atom-altı güçlerin ve parçacıkların keşfinin, prokreatif bir çekirdek ailenin ve heteroseksüel çiftin eşikteliklerindeki (liminalitie) farka ve çekişmeye ulaşmıştır. Hâlbuki genel olarak folklor çalışmaları "halk grubunu" ya da bu tür kültürel materyalleri oluşturan "topluluğu" özselleştirici ve nostaljileştirici bir anlayışla birlikte kültürel açıdan nerdeyse kaybolmuş olanın kurtarılmasıyla ilgili şimdilerde yerilmekte olan durumla iştigal etmekle suçlanırken, kimilerine göre ise feminist folklor, toplumsal grup uyumu ve belirsizleşmiş kültürel üretimin sorunsallarına ve pek bulunmayana dikkat çekerken, teoride ve yöntemde kendi tanımlanmış objelerinin bir uzantısı gibi görünmektedir. Folklorda feminist teori/yöntem haritaları bir süredir zaten yapılmaktadır. Disipliner/teorik bir harita çok gereklidir ve tanımlanması bir nebze zor görünür. Bu makalede ekli olan bibliyografya, ilgili materyalin çok çeşitli esas kısmının yalnızca küçük bir parçasını vermiştir.

Bizler, "Folklorda Yeni Perspektiflere Doğru" [Toward New Perspectives in Folklore] kitabını folklor çalışmalarına dair feminist araştırmanın haritalanması için bir başlangıç noktası olarak ele aldığımızda konuyla ilgili temas-öncesi döneme başlıyor olacağız. Feminist eleştiriye yönelik bu kitap hakkında ilginç olan şey ise kendi sessizliğidir: a. insan gruplarının yapılandırılmasında farkın işleyişinin güçlü eklemlenişi, buna karşılık b. farklılığa sahip halk ve popüler modellerinde (örneğin ırk/cinsiyet stereotipi) epey kalıcı ve görülür bir kültürel kaynak olarak cinsiyete değinilmemesi.

"Folklorda Yeni Perspektiflere Doğru" kitabında Bauman, ayrımsal kimliği merkezi bir folklor sorunu olarak ele alan birisi olduğu için, bu gözlemin ceremesini çekebilir, fakat halk grubuna dair Ben-Amos'un yüz yüze modeli toplumsal grup kavramının bir öğesi olarak hafif silik toplumsal cinsiyet yapılandırmasına eşit derecede dâhil edilmektedir (Paredes ve Bauman 1972).

Söz konusu kitapta Ben-Amos, ister aile isterse sokak çetesi ve fabrika çalışanları vb. olsun, yüz yüze interaktif bir topluluk olarak Homans'ın beşeri grup fikrini benimseyerek, daimi ve elzem problemlerin önemli bir eleştirisiyle "halk" terimini birleştirmek amacıyla küçük grup kavramını geliştirmiştir. Burada sınırlanan ve bizim modelimizi kısıtlamayı sürdüren şey, grup kimliklerinde çoklu eşzamanlı üyelikler fikrinin yoksun olmasıdır. Böyle bir durumda sınırlar baskı yapmayı gerektirmiştir (karşılaştırınız, Barth 1969); ve şimdilerde Başgöz'ün (1992) işaret ettiği gibi, sadece sınırlar boyunca işlemler değil, sınırların kesişmesi daha dikkat çekici olmaktadır. Feminist modeller; aile, yaş grubu, çalışanlar vb. gruplarda kesişen tanımlayıcılara göz atmakta donanımlıdır. Toplumsal cinsiyet araştırmalarının sosyal gruplar anlayışına ilave edebileceği şey, toplumsal üyeliğin deneyimsel merkezsizleştirilmesidir. Böylelikle herhangi bir kişi için grup üyeliği kesişen ve çakışan etkileşim çemberlerinden oluşan bir Venn şeması olup varsayılan ortak dayanışmaların tükenmesi üzerine, işin içine onların hepsinin yüz yüze karşılaşması değil ama şimdi göreceğimiz gibi, alternatif ortak kurallar sistemleri karışmaktadır. Eğer toplumsal cinsiyet, Bauman'ın farklılığa sahip türleri dizisine dâhil edilmiş olsaydı, bu merkezden uzaklaşma etkisi bizim modelimize daha önceden girmiş olurdu. Toplumsal cinsiyet, Stahl'ınki (1989) gibi mo-

delleri teşhis etmek amacıyla dâhil edilmiştir, ancak merkezsizleştirmeye doğrudan değinilmemiştir ve buna yönelik örneklerin bir kaynağı olarak toplumsal cinsiyet, bir yere sahip olması gerektiği son dönem kimi çalışmalardan gizemli bir şekilde ortaya çıkartılmıştır. "Yazılı Kültür" [Writing Culture] (1986: 19-21) eserinde Clifford, feminist bilginliğin bulunmayışını o çalışmaya karşı etkisiz bir şekilde savunmuştur. Onun görüşlerini düzelten şeylerden oluşan bir seçme, Abu-Lughod (1990), di Leonardo (1991) ve Gordon'da (1988) bulunabilir. Bu durumda, folklorun kültürel çoğulculuğa ve müşterek kararlaştırma süreçlerine açık ilgisine rağmen, folklor tersinden değil, diğer feminist teoriden merkezsizleşmesine (çoklu bilinçlilik) dair kendi ilk teorik yaklaşımını benimsemiş görünmektedir (örneğin Kirshenblatt-Gimblett 1978). Bizler, bir taraftan Amy Shuman'ın bu ciltte ortaya koyduğu üzere, ortak-bulunuşluğa bağlı olan bir topluluk teorisinin yetersizliklerine devam ederken, diğer taraftan da bizlerin mekânsal ya da başka bakımlardan çoklu kavram "haritaları"nda münferit öznelerin eşzamanlı bulunuşuna dikkat etmemekten kaynaklanan sorunlarla da ilgilenelim. Son dönem feminist kuramcılar, genel folklor için son derece faydalı temalar geliştirmektedirler; nitekim di Lauretis'in (1986: 14) "dişil öznenin (kadın süjesinin) toplumsal güç ilişkilerinde kadınlar arasındaki farklılıklar, kadınlar içindeki farklılıklar olarak daha iyi anlaşılabilir" sözünün kalıcılaşması için bir farklar kümesi olarak yaş ile meslek, ırk, sınıf, etnisite ve cinsellikten oluşan parametrelerin çoklu bir çapraz korelasyonunu ekleyeceğim.

Folklordaki bu meselelerin geçmişine dönecek olursak, ilk feminist folklor çalışmalarının çoklu gruplar kavramına sahip olmadıkları anlaşılır. 1970'lerin başlarında, tartışma

ve alternatifliğe dair çıkarımlar, sınırların tüm türlerine ait anlam karmaşaları ancak daha sonra çözümleneceğinden, sınırlandırılmış grupların envanterine yalnızca "dişi"nin dâhil edilmesi yeterli görülmüştü. Önemli istisnalar da vardı. Örneğin Afro-Amerikalı kadınlar arasında anlamlama eylemiyle (imleme/işaretleme) ilgili Claudia Mitchell-Kernan'ın (1972) çalışması, bir dışavurumcu stratejiler değerlendirmesi çerçevesinde cinsiyet ile etnisite arasında çapraz korelasyon yapmıştı.

"Folklorda Yeni Perspektiflere Doğru" tarafından oluşturulan cinsiyetsiz (nötr) teorik referans değerinden Claire Farrer'in (1975) toplumsal cinsiyet sorgulamasını başlatan folklor çalışmasını bir araya getirmesine kadar bizler, bu ilk feminist tartışmaların böylesi gruplar kavramını değil türler kavramını (örneğin Susan Kalcik'in çalışmasında kişisel deneyim anlatıları) sorunsallaştırdığını kaydedebiliriz (Bk. DeCaro 1983). Bu da, post-modern düşüncenin o zamandan beri yaptığı gibi, türler fikrini doğrudan başlatmadan bizim envanterimizin eksik yönlerine, tabiri caizse folklorun külliyatına işaret etmiştir.

Bununla birlikte geçmişe dönüp bakıldığında, durumların ve incelenmeye değer olan mevzuların çeşitlendirilmesi; analitik olarak kategorize edilmiş metinlerin tarihsel yönünün dışında merkezileşmesi demek olan folklor çalışmalarının o zamanın süreci içerisinde merkezsizleştirilmesine, karşılıklı etkileşim süreçleri ve tarzlarının (ya da dişil öznelerle ilgili yok sayılan veya açık bir şekilde otorite olmayan performans biçimleri de dâhil olmak üzere performanslar) ve metin biçimlerinin iki taraflı yapılandırılmasına bir katkı olarak sayılabilir. Bilhassa Kalcik'in çalışması (Farrer 1975) otorite ve otoriterlik biçimleri meselesini çeşitlilik projesi içerisine katmıştır. Özellikle Kalcik'in de değindiği

üzere işbirliğine dayalı ortak zemin hususunda bir kişi; merkezsizleştirme konusunun bir habercisini, biline geldiği üzere "famaj" veya pastişi (öykülenme) şeklinde belki de feminist yazıyla sınırlı kalmayan toplumsal ifade tarzları olarak da görebilir. Tıpkı merkezsizleşmiş/merkezden uzaklaşmış benlik kavramının kadınların çalışmalarında bir eklemlemeye sahip olması gibi (fakat bunun kadınlara özgü olduğu düşünülemez), feminist bakış açısından göz önünde bulundurulan dildeki göreli güçlendirme ve güçsüz kılmayla ilgili çalışma, toplumsal cinsiyet güçleriyle sınırlı kalmamak üzere, güçsüz kılma ve marjinalleştirme süreçlerini aydınlatmak amacını taşır.

Kamusal/özel tartışma (karş. di Leonardo 1991: 13), feminist folklor yörüngesinde detaylı tartışmayı hak eden başka bir husustur. Özetle, Stoeltje'nin kadına dair çalışmasının, olayları rodeo biçiminde gösterdiğini (Stoeltje 1988'de özetlenmiş olup, çoğu folklor toplantılarında daha önceden şifahen bildirilmiştir) ve en başından itibaren anlayabileceğimizden ve kamusal-özel, erkek-kadın ikili karşıtlığının (dikotomisinin) çoğunlukla aşina göründüğü "Batı"nın kalbinden olasılıkla daha fazla bu ikili karşıtlığın arasını bulduğunu söylemek gerekir.

Farrer'in (1975) derlemesi de, feministlerle folklorcuların diyalogunu diğer disiplinlerde başlatmıştır, fakat bu diyalog ağırlıklı olarak tek yönlüymüş gibi görünmektedir. Biz, onlara sıklıkla işitme olmaksızın hitap ediyoruz. Farrer, açık bir cinsiyetçi kültürel iş bölümü teorisini hiç eklemlemeden, AFS'nin başlangıcından 1950'lere kadar kadınların bilgisi (lore) üzerine yazıların, inanışlara, sağlık uygulamalarına, evlilik adetlerine ve doğum uygulamalarına odaklandığına işaret etmiştir. Performans incelemeleri perspektifinden temsilin bu tam seçiciliği, dışavurumcu türlere itibar

etmek için sosyal, maddi, politik taban meselesine değinmeye davet etmektedir. Bu nedenle feminist folklor teorisi açısından mevcut en güçlü çalışma, bana göre Radner ile Lanser'in düzenledikleri kodlamaya, şifreli performanslar olarak adlandırılabileceklere ve yadsınabilir biçimlerde ifade edilen şeylere yönelik tartışmalardır. Reddedebilirlik, hususi bir ifade çıkarımının açık inkarını ya da mesajın gönderici açısından her ne kadar arzu edilebilir veya gerekli görünürse görünsün, herhangi bir iletişim denemesinin reddini içerebilir. Radner, reddedilebilirlik biçimlerini detaylarıyla inceler. Bu çalışma; güç, direnç, çekişme (ihtilaf) ve öz-gizleme (self-effacement) dahil olmak üzere, geri planda kalma (effacement) gibi hususları görmezden gelen, ihtilafsız performans biçimlerinin genel bir fenomen olarak güçlü bir eleştirisini içerir.

Yine, örneğin toplumsal cinsiyet stereotipleri ve onların ifadeleri gibi toplumsal cinsiyetçi halk teorilerine büyük ilgi vardır. Bu konuda "Müstehcen Şakaların Mantığı" [The Rationale of the Dirty Joke] adlı eserde, Gershon Legman'ın tuhaf bir biçimde ataerkil çabaları istisnadır. Bu doğrultuda, Lawless'in kadın vaizler ve Evanjelistlere dair çalışması gibi feminist performans incelemeleri ile David Hufford'un liderlik ettiği, fenomenlere, mantıksal ve ampirik odaklı inanç incelemeleri hareketi arasında bir uzlaşmadan daha fazlası için çabalamak faydalı görünecektir. Aslında kültürel olarak yapılandırılan deneyimlerin (toplumsal cinsiyetin ve görünüşe bakılırsa zorlu diğer kategorilerin) "gerçek hissedilen" yönünü irdelemek gerekir. "Gerçek hissedilen" sözüyle burada ben, özne/süje tarafından tartışılmaz olarak edinilen deneyimleri, dönüşüm tecrübelerini ve mucizeleri kastediyorum, fakat bu "gerçek hissedilen" kategorisinin içeriğini "ideolojik" olarak bütünüyle etiketlemeyi arzu

etmiyorum. Bunun gibi hissedilen gerçeklikler, en somut biçimde yalnızca dinsel ve doğaüstü deneyimlerle değil aynı zamanda hem failler hem de onların kurbanlarının yaşamlarındaki önyargıyla da ifade edilirken, "gerçek hissedilen" kategorisinin tutarlığını kabul etmek de erken olacaktır. Performans odaklı ve fenomenolojik folklor arasında daha yapıcı bir diyalogun gerçekleştirilmesinde, muhtemelen Jakobson haricinde Bauman, Hymes, Briggs ve diğerleri tarafından geliştirilen tema olan estetik değerlendirmeye tabi iletişim biçimindeki performans kavramı ile dilbilimdeki "edimseller" (performatives) anlamındaki performans arasındaki bir boşluğu yeniden değerlendirmek gerekir. Weigle'nin çalışması bu bağlamda etkileyicidir.

Özellikle feminist folklorcularla bu tür bir uzlaşma, feminist teorinin kendisinin kategorik yapılandırmalarında sıklıkla kabul edilemez görünenlerin ve özcülüğün kolay kontrol edilemeyen biçimlerinin gerekli bir eleştirisini gerçekleştirecektir. Toplumsal cinsiyetçi kültürel üretime dair son dönem Fransız feminist teorileri (Bk. lrigaray, Cixous; Fraser ve Bartky, Whitford, Oliver), temsiliyetin fenomenolojilerle bağlantılı olduğu ayırt edici ve dışavurumcu tarzları soyutlamaya çalışmaktadır. Böylelikle, bedenin "yazılması" ya da düşünülmesi, ideolojik farklılıkları fizyolojik deneyimlerde kökleştirmektedir. Fizyolojik deneyim şeklindeki farklı ideolojik yapıları olan cinsiyetçi temsilin küresel ölçeğine değinmeye dair bu çaba, bedenin ve farklılığın kültürel yapılandırılmasına dair teoriler tarafından telafi edilmesi, en azından sorgulanması gereken bir fizyolojik determinizm tehdidini beraberinde getirir (di Leonardo 1991). Aynı zamanda, fizyolojik determinizmin bazı Fransız feminist teorilerinin feminist folklora görece dâhil olmamasını açıklayabilecek bir bağlantı, son dönemlere ait bir örnek

olarak aptal sarışın şakaları gibi basmakalıpların dilidir. Sözlerin deneyimle ilişkisine dair bu özel "ele alma", bizlere, ilk incelemede kritik bakımdan kullanışlı olacak kadar ve biraz daha fizyolojik açıdan yönlendirmeli gibi gelebilir. Fakat feminist çalışmalarda farklılığa sahip biyolojik ve kültürel modeller üzerinden yapılan mücadele, kesinlikle sona ermez. Di Leonardo (1991) ve diğerleri, metinsel post-yapısalcılıktaki aşırı derecede üst-yapısal, entelektüel oluşturmacı trendlere karşı kültür üretiminin bazı alt-yapısal öğelerini korumak amacıyla tarihsel fakat determinist olmayan yorumlayıcı yordamları yapılandırmaya çalışmaktadır. Bu noktada folklorcuların nerede duracaklarına karar vermeleri gerekecek ve kanımca günümüzde sürmekte olan disiplinlerarası tartışmalara ayırt edici bir katkının formüle edilmesinde bizlere ait etnografik ve fenomenolojik ruminasyonları[9] verimli bulacaklardır.

Feminist folklor çalışmaları ve teorinin başlamasıyla, iletişimsizliği takip etme görevi ikiye katlanmış durumdadır. Folklorcuların diğer kadın hareketleriyle görüşmemesinin izini sürerken bizler, feminist folklor eleştirisinin folklor içerisindeki diğer kritik modellere dâhil edilmemesine dair gidişata da bakmalıyız. Toplumsal cinsiyeti, Bauman'ın farklılığa sahip bir kategori olarak ele almamasıyla ilgili göze çarpan ilk örnek, belki de Beverly Stoeltje'nin hemen hemen eş zamanlı çalışmasında izi sürülen bir fenomen tarafından aydınlatılabilir. "A Helpmeet for Man, Indeed" (Farrer 1975) adlı yazısında Stoeltje, 19. yüzyılda sınırbölgesi evliliği imajındaki erotik tutkuyu ve cinsellik konusunu geri plana atmanın başarılı bir şekilde izini sürmüştür. Görünüşe bakılırsa Amerikan sınır bölgesi erkekleri, yalnız-

[9] Bazı düşünce ya da soruların, zihinde yeni bir bakış açısı geliştiremeden devamlı dönüp durmasını anlatan psikoloji terimi (Ç.N.)

ca toplumsal cinsiyet farklılıklarını geri plana attıklarında kadınlara etkili olma hakkı vermişlerdir. Bu nedenle, olasılıkla Bauman'ın toplumsal cinsiyeti farklılığa sahip bir ölçüt olarak çalışmasına katmamasının, folklor kuramcılarının sınır-bölgesi toplumunda edimsel olarak toplumsal cinsiyetin bir oto-sansürüyle ilgisi olabilir. Sorun, gördüğümüz üzere, hepimizin, bakışa sahip eş zamanlı süjeler ile objeleri olan yolları bulmamız gerektiğidir. Manidar bir biçimde Stoeltje, toplumsal cinsiyetin sınır bölgesi toplumsal etkililik modelinden gizlenmesine yönelik farklı bir bakışı kendine görev edinmemiştir. Bu tür farklı bir yeniden inceleme, belirli tarihsel koşullarda merkezsizleştirilmiş ve çoklu toplumsal cinsiyet bilinciyle ilgili çalışmaları ileri taşıyacaktır.

"Folklorda Yeni Perspektiflere Doğru" "problemi"yle ilgili bu son derece spekülatif ve belki de aşırı derecede metaforlaştırılmış eleştirinin daha az yayılması, söz konusu problemin uzak ve yakın farklılık biçimlerine sahip olduğunu ortaya koyabilir. Böylelikle Stoeltje'nin tartışmasında, kötü kadın/kötü erkek ikilisi toplumsal düzene karşı en çok tehdit edici şey olup, aynı zamanda da en çok erotikleştirilendir. Dominant, feminist olmayan ve farklılığa sahip modelin, halen çok yakın farklılık olgusuna bir alerjisi varmış gibi görünmektedir. Dolayısıyla, eleştirel etnografyanın yaygın olduğu 1980'lerin ortalarındaki Marcus, Fischer, Clifford kültürel eleştiri eksenine kadar, toplumsal cinsiyet, ihmal edilmiş bir husus olarak kalmıştır. Belki de böylesi birçok yakınlıkta var olan çekişme ve ötekilik olasılığı, bazı nedenlerden dolayı (çekişmenin olabileceği, temel olarak tutku uyandıran, neticede av heyecanı değil ama büyük ihtimalle annelik şefkatinin zamanaşımı tehdidinde) dominant erkeklik otonomisini tehdit etmektedir. Görünüşe bakılırsa, başarılı farklılıklar yaratmayı sürdüren ve kendi

konularında kendi kendine güç sağlayan erkeklere bile meşakkatli bir tehdit olarak kalan; annedir/ötekidir, kadın otoritesidir, entelektüel kadındır ya da farkı teyit eden fakat erotikleştirmeyi yasaklayan ve de çekişme ile saldırganlığa yol açan ahlaki hususlara dikkat çeken kadındır.

1980'lerin sonuna doğru ilerlediğimizde, Amerikan Folklor Dergisi'nde [JAF] Jackson (1987: 398), folklorcuların feminizminin teorik yönündeki gelişiminin başka bir karşılaştırmalı değerlendirmesini yapar: Babcock'un teori haritası, Özgürlük Anıtı'nın zengin görselleriyle süreç-meta ilişkilerini vurgulamıştır. Burada bir kimse, aralıksız tüm hattı takip etmek istediğinde şu soruyu sorabilir: "Süreçlere dair metinleri (metalarımızı) oluşturarak bu problemi hangi anlamda ya da hangi ölçüde çözeriz?" Bizler, kendini-metalaştırmayı (self-commodification) halk ya da elitten popülist/toplu kültürel üretimlere ve ürünlere geçişte karlı bir biçimde inceleriz. Bir feminist olan Madonna ve onun Boswell'i (ateşli savunucusu) Camillie Paglia sayesinde bol olan örnekler, etkili görünür ve söz konusu edilen şeyin tipik örneklerini eklemler. Di Leonardo (1991) post-modernizmin "neşelendirici öz-metalaştırmasını" kaydetmektedir, fakat folklorcular uzun zamandan beri bunu belirtmektedir ve post-modernizmin kişisel öz-farkındalığına, zar zor mülkiyet iddiasında bulunacak gruplar arasında aynı derecede neşelendirici paralel fenomenlere tam olarak henüz değinmemiştir. "Halk" kültür üretimine dair Appadurai'nin (1991) aynı derecede neşelendirici reddetmeleriyle ilgili Narayan'ın nazik eleştirileri bu konuya katkıda bulunur.

JAF dergisinin aynı cildinde Radner ile Lanser, folklora uygulanabilir kadın merkezli retorikleri düzenleme çalışmasına başlamışlardır. Araştırmacılar, folklora dâhil ettiği-

miz kadın iletişim stratejilerinin başlıca edebi tasvirlerini kullanarak kadınlara ait bir söylem içerisinde retorik anlamların çok çeşitliliğini (çok yönlülüğünü) örneklerle açıklamaktadırlar. Söylemsel uygulamalarla ilgili edebiyat-folklor bağlantısı, marjinal grup ya da gruplar içerisindeki çekişmelere yönelik potansiyelde olduğu gibi, retorik stratejilerin seçimi üzerinden daha ileri bir incelemeyi gerektirmektedir.

JAF (100/398) dergisinde ve başka bir yerde Weigle (1982, 1988) dedikodu ile mit, veriler ile teori arasında olan, bu tartışmayı açtığım şüpheci ikili karşıtlık gibi, dünyevi ile teorik arasındaki otoritatif akademik mecazlarda daha önceden resmedilen ikili karşıtlığa dair kendi eleştirisini şimdiye kadar oluşturmuştur. Otoritatif bir biçimde bir toplumsal düzeni yerleştiren temel bir söylem olarak mit şeklinde dedikodu, alttan üste teoriyle ilgili bizim en güçlü eleştirel örneğimiz olabilecek olup "deneyime-yakın" feminize entelektüel söylemde izi çok daha yaygın bir biçimde sürülecektir. Üzerine kafa yorduğumuz, merkezsizlenmişliği yanında reddedilebilirliği durumunda, açık bir şekilde yalanlama sıfatında otorite olmayı iddia etmenin bir aracı biçiminde ve etkinlik bağlamında diğer otoritatif hareketlerden farklı olarak bu dinamik, pan-disipliner otoritenin feminist teoriden niçin kaçındığını izah etmek amacıyla birleşebilir. Sonuç olarak teorinin kendisi, monolitik otoriteden sakınmakla meşguldür ya da meşgul olmalıdır.

JAF (1987, 100/398) dergisinde, vakalar içerisinde olduğu kadar onlar arasında da çok çeşitlilikle ilgili hatırı sayılır yazı yazılmıştır. Dolayısıyla Vera Mark kendi makalesini şu şekilde sonuçlandırabilmiştir: "Seslerin çeşitliliği (Gascon'da abartılı masallar)... bizlere herhangi bir hazır genelleştirici ifade bırakmaz" (1987: 512). Benzer şekilde Rachelle Saltzman'ın ifade ettiği gibi, alan çalışması tecrü-

besinin verileri sınırlandıran aşırı derecede "tertipli" modeller karşısında ötekiyi (1987: 549) idrak etmemize yardım etmesi gerekir. Bunu modellere ya da modellemeye karşı olarak duymamak gerekir, belki de yalnızca otoritatif değil, diyalojik ve ironik olan modellere yönelik bizleri cesaretlendirebilir. Dolayısıyla, "reddetmeler" (disclaimers), yalnızca Marina Homer'in 1970'lerdeki yazılarının "başarı korkusu" olarak etiketlediği, otoritenin çok daha az felce uğratıcı kadın retleri demek olan stratejik yetersizlikler olmamıştır, aynı zamanda "son kelime"nin yani başarı korkusunun sanrısal doğasını işaret eden iddiaları da ironileştirmiştir.

Kesin olmayan sınırları ve merkezsizleştirilen süjeleri hesaba katabilen temsiliyetten yana olan Miriam Camitta; "Southern Folklore Quarterly" (1990) dergisinde, süje ile obje arasında "duygunun devamlılığı ve mütekabiliyeti" lehinde olan, süje ile obje arasındaki ayrımların belirsizliğinin de altını çizen Evelyn Fox Keller'in "dinamik objektiflik" fikrini kullanmıştır. Burada, Cixous'un "de-selfing" [benliğini feda etme] fikrine de başvurulmuştur. Gözlemleyen süjenin (öznenin) tarihsel konumunun hareketli akışıyla ilgili Di Leonardo'nun (1991) çağrışımından, folklorun mevcut araştırmacı ve politik projelerinin arzu edilebilir boyutları olarak bitişiklik ilişkileri (yakınlık, temas, bağlılık) ile ilgili Kodish'in daha az soyut çağrışımının doğrudan öncülü gözüken, kadınların dışavurumsal ekonomilerinde metominik anlam-yaratma (örneğin Fraser ve Bartky 1992'de eleştirilen, özerklikteki benzerliklere değil bitişiklikteki farka dayalı anlam yaratma) fikrine dair Irigaray'ın etnografik olarak bir parça naif olsa da provokatif, psikolojik ruminasyonlarına kadar; süje-temsilci ilişkilerinin akışkanlığına değinmenin çok farklı yolları bulunmaktadır.

Bizler, Craig Owens'in (1983) "farklılığı karşıtlık olmadan düşünmeyi öğrenme" savını içselleştirmeyi isteyebilirsek de, bunun da yeri yoktur, çünkü politikada olduğu gibi akademisyenlerde karşıtlık çekişmeleri ve hiyerarşileri, kişisel söylemleri (örneğin, bu yazı dizisinin de yayınlandığı AFS yıllık toplantısındaki tartışmalarda "halk yaşamcıları" tarafından tasarlanan bir söylem) yaratır. Gözlemci ile süjenin yüzeysel tanımlamasını daha önceden ele almıştım (Collins 1990). Ötekinin (ya da öz-benlik) baskıcı olduğu bir yerde, süje ile obje arasındaki ayrımların belirsizliği bir baskı mekanizması yaratmaktadır (Strathern 1987).

Bu post-modern ortamda "üst teori"ye ne dersiniz? JAF dergisinde Babcock, birkaç yerde de Stoeltje (1988) ve Weigle, farklı feminist kuramcı alıntılamalarına (Stoeltje'nin olayında Catherine Mackinnon) sahip olan Camitta'nın (1990) araştıracağı aynı zemini çalışarak, folklorcular açısından kimi zarafet ve uygunluğu olan teorik ifadelerin eksikliğini hissetmediğimizi fazlasıyla göstermektedirler. Burada, alıntılara dair Lutz'un (1990) makalesini ve bu yazıda alıntılanan isimlerin makale derlemenin türediği teorik panel dizisinden sonra başka bir yerde açık şekilde var olmadığını kaydedebiliriz. Akademik alıntılama süreci, eleştirel feminist bir çalışmanın bir obje olarak ortaya çıktığını kanıtlamaktadır. Örneğin, tüm feminist etnografinin "deneysel yazı değil" diye Clifford tarafından nazik reddi, temsil biçimi ve içeriğinin savunulamaz bir ikili karşıtlığının kurnaz bir şekilde naif bir sürdürümü gibi görünmektedir. Feminist etnografların kendi söylemsel biçimlerinde en azından tutuculuğu sürdürmedilerse de (dolayısıyla kendilerinin otoriterlik iddialarını artırırlar) kendilerinin konusunun marjinalleştirmeden korkacak kadar radikal olduğuna dair feminist etnografyacıların savunması ile tartışan

Abu-Lughod (1990) kendi reddiyesini yani kendi kendini çürütmesini kabul etmiş görünmektedir. Ancak bizlerden bazıları kendi entelektüel yörüngemizi (gidişatımızı), her ne kadar dikkatlice ifade edilse de, akrabalık teorisinin feminist bir revizyonu olarak bu tür bir görünüşte ampirist hareket tarafından bile bir gözetleme öznelliğiyle ilgili bir kavramın yaratılmasının da ima edilmek zorunda olduğu, tamamıyla ve nispeten çabuk bir şekilde anlamak amacıyla kendi konu biçimlerimizin yaratılmasından almıştır. Postmodern ya da değil, çok sıklıkla, eleştirel-tarihsel gözden geçirmelerde, "ben onu görmedim" sözünün "o orada değildi" anlamını ima etmesine izin verilmez.

Gruplar içinde ve arasında çok belirteçli grup kimliği ve bireysel kimlik modellerinin geliştirilmesinde feminist eleştiri, "objektivist bilme"nin "neyi kendisi gibi bir obje olarak gördüğünün" ya da dünyanın kendi fethinin bir sureti olduğunu kavradığı gidişatın farkına varmayarak "kendine ait perspektifliği" inkâr etmeye devam etmesini daha az kolaylaştırabilir (MacKinnon; Stoeltje 1988: 142 tarafından alıntılanmıştır). Modernist temsil otoritelerine dair bu tür düşünceler ve eleştirilerle meşgul olan son dönem feminist kuramcıları, post-modern çevrelerdeki süjenin parçalanmasına dair epey endişe ifade etmişlerdir (Nicholson 1990, di Lauretis 1986) ve belki de folklorcuların değişken bir özneler-arasılık teorisine katkıda bulunacakları yer burasıdır. Eğer bizler performansa ve özellikle repertuara ait kavramları devam etmekte olan benlik inşası sürecine katarsak, merkezsizleştirilen benlik, yalnızca şizofrenojenik tarihsel bir anın kurbanı olarak değil, aynı zamanda daha iyi yapılandırılmış bir fenomen olarak da algılanabilir. Repertuar öğelerinin bağlama uygun ifadesi ve durumsal konuşlandırılması, estetik odaklı performans çalışmalarında

temel kavramlardır. Bu tür benlik performanslarını Goffman'ın çalışmasının kastedebileceği kadar kuşkusuz yabancılaştırılmış ve manipülatif bir dizi maske ve ön cephe olarak yorumlamamız da gerekmez. Özneler-arası koşullardan oluşan adilce yönetilebilir bir çeşitlilik içerisinde incelikli bir şekilde oluşturulan (icra edilen) komünal benlik, hem "otantik" (zira uygun ve kaçınılmaz ve bütünüyle sahip olduğumuz benliktir) hem de bölük pörçük olmadan çok yapılı olabilir. Bütünleyici unsurlar ve dinamik dengeler; performansı, repertuarı ve çok çeşitliliği (çok türlülüğü) çağıran bir benlik ya da kişilik modelinde hesaba katılabilirler (fakat sadece farz edilmelidir ya da kabul edilmemelidir).

Feminist eleştiri; bizim entelektüel zihin haritamıza dair bir "bilen" olarak kimin bir folklorcu olabileceği hususu ya da fikirler ve içeriğin yanında, "halk", "folklor" gibi terimlere ait kısmi vizyonların ve hegemonik eğilimlerinin algılanmasında toplumsal cinsiyetin yanında sınıf, tarihsel dönem, topluluk, yaş, meslek ve bilhassa ırk ve etnisite gibi diğer unsurları bir araya getirebilir ve getirmesi gerekir. Stoeltje (1988), bilenler (aktörler) olarak tam statüyü kadın cinsiyetinden ve Avrupalı olmayanlardan mahrum bırakacak şekilde nasyonalizm, emperyalizm ve ataerkillik demetini bize anımsatır. Spesifik hegemonyacı söylemlerde, kişilerden oluşan belli kategorileri inkâr eden tabiiyet fenomeninin hem ırkçılık hem de cinsel ayrımcılık eleştirileri biçiminde uzun zamandan beri izi sürülmektedir ve şu iki eleştiri kesiştiğinde çok güçlü bir şekilde takip edilmektedir (Hooks 1981, 1990). Objenin stereotipleştirici ve marjinalleştirici olmasıyla ilgili deneyim, sosyal olarak yapılandırılmalarına rağmen bizlere olduğu gibi gelen özcü fikirlerin somut sonuçlarına dair kuvvetli bir anımsatma sağlar. Tüm

düşünceyi yerleşik halüsinasyona indirgeyecek postmodern entelektüellik eğilimi karşısında, neyin "gerçeği hissettiğinin" yani "gerçeği hissedenin" ne olduğunun (hem uğranılan hem de düşünce olarak önyargının acısı, marjinalleştirilmesi, uzlaşmazlığı) kavramsallaştırılmasına dair bazı şansların bulunması noktasında eleştirel folklorcular, eleştirel çalışmalara hatırı sayılır katkılara sahiptirler. Tüm söylemleri eşit derecede yetkisiz kılan yapısökümü, bunların hiçbirisini yetkisizleştirmez ve gücün kötüye kullanılması deneyiminin uzlaşmazlığına değinmede en nihayetinde başarısız olur. O halde, politik açıdan angaje olmuş, tarih boyunca yerleşmiş biçimler, daha eleştirel şekilde algılanan fakat var olan repertuar, uygunluk, bağlamlama kavramları üzerine inşa edilen performans incelemeleri ve inanç araştırmalarının sosyo-politik bir tecrübe anlayışına katkıda bulunabileceği kavramlar, feminist teori ve feminist folklorcular ile diğer eleştirel folklorcular arasında daimi bir uzlaşmayı umut edelim.

Özellikle, dişil süjenin (kadın öznenin) bir bilen olarak alternatif, bazen de şifreli anlamlandırma stillerini kendimize ait anlaşılabilir kayırma eğilimimize (yalnızca diğerlerinden değil benlikten de mahrum edilebilir) sahip olmuş görünmesini geri planda tutmaya yönelik baskın ideolojilerin iki taraflı eğilimleri noktasında Stoeltje'nin, Babcock'un, Weigle'nin, Radner'in ve diğerlerinin "daha üst teori" çalışmaları fevkalade hoştur. Modern Avrupalı entelektüel söylemde, bizler, daha merkezsizleşmiş, metaforik bir anlamlandırmadan (karş. Radner ve Lanser'in kodlaması) yana soyut nesnelci (dominant üst teori) modellerden kendimizi sakınırken bulabiliriz.

Burada, Claudia Mitchell-Kernan'ın klasik makalesini (1972) tekrar aklımdan geçiriyorum. Anlamlandırma (sig-

nifying) ile karşılaştırılırsa, "doğrudan" karşısında "dolaylı" anlam; söyleyiş biçimleri bağlamında ilgili otorite, geçerlilik ya da güvenirlik değerlerini bilme biçimlerine atar ki burada bizler, bunun yerine, hem metinsel açıklık türlerine hem de yerel dil epistemolojine devam ediyor olabiliriz. Irk temelli egemenlik deneyiminden kaynaklı Avrosantrik, ataerkil ve nasyonalist "bilme" eleştirisini, bilgiyi dolaylı olarak ifade etme (eklemleme ve yaratma) stratejileri ile farklı ve kısmi bilgiyle ilgili feminist kaynaklı anlayışları korelasyon yapabilmek umuduyla anlamlandırma (özellikle Afro-Amerikalıyı tanımlayıcı bir kaynak) düşüncesini, genel dilbilimsel manadaki anlamlama düşüncesiyle, kasıtlı olarak deney olsun diye, harmanlamak isterim. Bu, onların özelliklerini harmanlamak olmayıp, ikincil konuma itmenin veya geri plana atmanın biyolojik farklılık ve hiyerarşiye ait kültürel olarak yapılandırılan varsayımlara dayalı olduğunu kaydetmektir. Bu hareket, ırkçılık deneyimini cinsel ayrımcılıkla ilişkilendirmek niyetinde değildir. Bu, Avro-ataerkil projeyi (sömürgeleştirilenlerin zayıf, kadınsı objeler şeklinde metalaştırılan dişi üyeler ve nesneleştirilmiş farklara sahip yerler olarak resmedildiği, Alloula 1986) yansıtacak ve güçlendirecektir, örneğin, baskıcı cinsel saldırganlık erkekler ve kadınlara karşı farklı eylemler ve temsiller şeklini alabilirse de, beyaz olmayan kadınlar kadar beyaz olmayan erkeklerin de Avrosantrik cinsel ayrımcılıklarla (önyargılı cinsiyet yapılandırmaları) nasıl kurban edildiklerini kaydetmek amacıyla, her bir marjinalleştirme türünün deneyiminden kaynaklı eleştirilerin nasıl ilişkilendirilebileceğine işaret etmektir.

Yüksek-teorili feminist bir eleştiri, takriben son on beş yılda Amerikan folklorunda kendisini doğurtmuş gibi görünmektedir. Eğer folklor, kendi araştırma konularının her

zamanki "neredeyse kayıp" bir obje kavramından kendisini kurtardıysa ve böylelikle yorumlamalı kurtarma operasyonları ihtiyacındaysa, feminist folklorun "neredeyse bulundu" kategorisinde çok uzun ihmale uğradığını kaydetmenin vakti gelmiştir. Don Brenneis'in "paleo-müthiş" (paleo-terrific) (esrarengizleştirilmiş bir kayıp söylem yoluyla mükemmelleştirilen geçmiş) olarak adlandırdığı şey ile folklor disiplininin uzun gönül ilişkisi, özcü feminizmin bazı aşırılıklarına elverişli olmuş da olabilir ve hem geriye hem de ileriye bakabilen, bizlerin daha önceki söylem uygulamalarını analiz edebilen ve bağlantılı, sorumlu bir geleceği düşünebilen eleştirel feminist teorinin gelişmesini susturan bir güç olmuş da olabilir. Bizler, sosyal yapılandırmacılık ve halk hayatı inanç çalışmalarının "performans modelini" gözlemlenecek, belgelendirilecek ve karşılaştırılacak tarihsel bir süreç olarak ampirik geçerlilik ve yadsınabilir performans (kodlama) kavramlarıyla karmaşık hale getirme yolları gibi bu proje için bir araya getirilecek birtakım kaynaklara sahibiz.

Sıradaki adım; feminist eleştiriye ait entelektüel üretkenliğin folklor disiplini içerisinde ilerletilmesi, vakalar, topluluklar, evrenler (nüfuslar) ve daha da önemlisi topluluk fikirleri aracılığıyla çoklu kimlikler hususuna değinmek için, diğer deneyim-temelli eleştirel yöntemlerle kendisinin korelasyonunu kapsamaktadır. Vakalara bu değinme, disiplinlere (tarih, antropoloji, dilbilimi, edebi eleştiri, epistemoloji) ve onların sınırlayıcı süreçlerine bir değinme olabilir ve olması gerekir; folklorcunun görevi, düşüncesi ve ifadesi (akademik olanlar dâhil) olan toplulukların nasıl eylemi olan (politik eylem dâhil) topluluklar olduklarını açığa çıkartmaktır. Teori ile geriye, pratik ile ileriye doğru hareket halindedir.

Bu çalışmayı geriye dönüp yeniden yorumlayarak ve eklektik toplama yaparak sonlandıracak olursam, her zamanki muhteşem sağduyusuyla İlhan Başgöz'ün, bu yazının teslimi öncesinde, makaleler dizisinin burada yayımlanan kısmı olan AFS 1992'deki bir panele karşılık olarak verdiği bir yanıtı belirtmem gerekecek. Başgöz, bugünkü teorinin dikkat çeken hususlarının, genel olarak daha önceki düşünürlerin çalışmalarında var olmuş olabileceğini fakat o zaman dikkat çekici olarak kabul edilemeyeceğini gözlemlemiştir. "Eski Türklerin", "Yeni Türklerin" ve son yirmi yılın üzerinde "Genç Türkler" sonrasının ortaya çıkan diyaloglarına dair izlemelerimizde, aynı zamanda "harem"de gelişen çok ilginç bir sohbet bulunduğunun da farkında olalım. Bu hususun üzerinde çalışırken, olasılıkla "haremağaları" fenomenini (onları kimin yarattığını ve nereye durduklarını) de göz önünde bulundurmamız gerekir.

Bu son enstantaneyi, söz konusu sohbete dipnot düşmedim, fakat Pack Carnes'in feministler haremağalarından bahsettiğinde erkeklerin bacak bacak üstüne atmalarına işaret etmesinden sonra bunu yapsam daha iyi olur diye karar verdim. Ancak harem muhafızları haremin sakinleri tarafından yerleştirilmezler. Muhafızın otoritatif pozisyonuna dair varsayım daha önceden sahip olunan yaratıcı bir potansiyelin feda edilmesini gerektirir. Çok gayretli ve devamlı bir biçimde sınır korumasının bir bedeli vardır. Falluslar ile diller arasındaki ortak bir yaşama daha çok çalışalım.

Notlar

1. Yıllardır birçok kişi bu uzaklığa varmamda bana yardımcı oldu. En son, Beverly Stoeltje'ye, Carol Silverman'a, Kirin Narayan'a, Amy Shuman'a, Charles Briggs'e ve mezun folklor öğrenci-

lerime özel teşekkür etmem gerekir. Son derece yapıcı eleştirisi nedeniyle, bu cildi gözden geçiren Lee Haring'e teşekkür ederek, "bu makaleyi bilinçli olarak folklorun tanımlayıcı feminist eleştirisi haline getir" şeklindeki uyarısını belirtmeliyim. O, bir uzman ifadesi değil, bu tür doğrusal, nesnelci, "toprak talep eden" projelerin tam olarak bir eleştirisidir.

2. Aşağıdaki liste, yukarıdaki nota uygun olarak bir tarayıcı (inceleyici) listesi olup kimin ilgili olduğuna kimin olmadığına dair bir kapı tutma egzersizi değildir. Toplumsal cinsiyet ve folklorda gelişmekte olan bir vaka çalışması literatürüne son dönem birkaç katkı alıntılanmakta olup bunlar, teorik meselelere dair düşünceme katkıda bulunan yakın örnekleri sağlayan alıntılardır. Dolayısıyla birçok madde, kendilerine ait bibliyografyalarda ayrı ayrı olarak alıntılanmayan temel bilimsel çalışmaları listelemektedir.

Kaynakça ve Okuma Listesi

Abu-Lughod, Leila. 1990. Can There Be a Feminist Ethnography? *Women and Performance* 5(1): 7-27.

Agosin, Marjorie. 1987. *Scraps of Life: Chilean Arpilleras*. Trenton, NJ: Red Sea Press.

Alloula, Malek. 1986. *The Colonial Harem*. Trans. M., W. Godzich. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Appadurai, Arjun, Frank Korom, Margaret Mills, ed. 1991. *Gender, Genre and Power in South Asian Expressive Traditions*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Bacon-Smith, Camille. 1992. *Enterprising Women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Banerjee, Sumanta. 1989. "Marginalization of Women's Popular Culture in Nineteenth Century Bengal". K. Sangari, S. Vaid, ed., *Recasting Women: Essays in Colonial History*, Delhi: Kali for Women/Camden: Rutgers U. Press, 127-179.

Barth, Fredrik. 1969. *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston: Little, Brown and Company.

Bordo, Susan. 1990. Feminism, Postmodernism, and Gender-Skepticism. *Feminism/Postmodernism*, ed. Linda Nicholson, pp. 133-156. New York and London: Routledge.

Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Bowles, Gloria, Renate D. Klein, ed. 1983. *Theories of Women's Studies*. New York and London: Routledge and Kegan Paul.

Brenneis, Donald. 1986. Shared Territory: Audience, Indirection and Meaning. *Text* 6(3): 339-347.

Briggs, Charles. 1992. "Since I Am a Woman, I Will Chastise My Relatives": Gender, Reported Speech, and the (Re)production of Social Relations in Warao Ritual Wailing. *American Ethnologist* 19(2): 337-361.

Butler, Judith P. 1990. *Gender Trouble*. New York and London: Routledge.

Camitta, Miriam. 1990. Gender and Method in Folklore Fieldwork. *Southern Folklore Quarterly* 47(1): 21-32.

Chauduri, Nupur, Margaret Strobel, ed. 1992. *Western Women and Imperialism*. Bloomington and Indianapolis: University of Indiana Press.

Clifford, James, George Marcus. 1986. *Writing Culture*. Berkeley: University of California Press.

Collins, Camilla, ed. 1990. Folklore Fieldwork: Sex, Sexuality and Gender. *Southern Folklore Quarterly*, Special Issue, 47: 1.

Combs-Schilling, M. E. 1989. *Sacred Performances: Islam, Sexuality and Sacrifice*. New York: Columbia University Press.

DeCaro, F. A. 1983. *Women and Folklore: A Bibliographic Survey*. Westport, CT: Greenwood Press.

de Lauretis, Teresa, ed. 1986. *Feminist Studies/Critical Studies.* Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

di Leonardo, Micaela. 1991. Introduction: Gender, Culture and Political Economy: Feminist Anthropology in Historical Perspective. *Gender at the Crossroads of Knowledge,* ed. Micaela di Leonardo, pp. 1-48. Berkeley: University of California Press.

di Leonardo, Micaela. ed. 1991. *Gender at the Crossroads of Knowledge.* Berkeley: University of California Press.

DuBois, Ellen Carol. 1987. *Feminist Scholarship.* Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Duran, Jane. 1990. *Toward a Feminist Epistemology.* Savage, MD: Rowman and Littlefield.

Falk, Nancy, Rita Gross, ed. 1989. *Unspoken Worlds: Women's Religious Lives.* Belmont, CA: Wadsworth.

Farrer, Claire R. ed. 1975. *Women and Folklore.* Austin: University of Texas Press.

Felski, Rita. 1989. *Beyond Feminist Aesthetics.* Cambridge, MA: Harvard U. Press.

Flax, Jane. 1987. Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory. *SIGNS* 12(4): 621-643.

Fraser, Nancy, Sandra Lee Bartky, ed. 1992. *Revaluing French Feminism.* Bloomington and Indianapolis: University of Indiana Press.

Giray, Eren. 1990. Do We Learn Our Discomforts? PMS from Bobo-Dioulasso, Burkino Faso. *New Perspectives on Gender, Race and Class in Society,* ed. A. T. McCluskey. Bloomington: Indiana University.

Gordon, Deborah, ed. 1988. Feminism and the Critique of Colonial Discourse. *Inscriptions,* special issue.

Harding, Sandra. 1986. The Instability of Analytical Categories in

Feminist Theory. SIGNS 11(4):645-664.

Hekman, Susan. 1990. *Gender and Knowledge.* Boston: Northeastern University Press.

Herrera-Sobek, Marfa. 1990. *The Mexican Corrido: A Feminist Analysis.* Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Hollis, Susan, Linda Pershing, M. Jane Young. 1993. *Feminist Theory and the Study of Folklore.* Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

hooks, bell. 1981. *Ain't I a Woman: Blacks and Feminism.* Boston: South End Press.

hooks, bell. 1984. *Feminist Theory: From Margin to Center.* Boston: South End Press.

hooks, bell. 1990. *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics.* Boston: South End Press.

Hufford, David. 1982. *The Terror that Comes in the Night.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Irvine, Judith. 1989. When Talk Isn't Cheap: Language and Political Economy. *American Ethnologist* 16(2): 248-267.

Jackson, Bruce, ed. 1987. Folklore and Feminism. *Journal of American Folklore* special issue 100 (398).

Jackson, Bruce. 1988. From the Editor: How the Journal Is Edited. *Journal of American Folklore* 101: 131-139.

Jordan, Rosan, F. A. DeCaro. 1986. Women and the Study of Folklore. *SIGNS* 11(3): 500-518.

Jordan, Rosan, Susan Kalcik, ed. 1985. *Women's Folklore, Women's Culture.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. 1978. Culture Shock and Narrative Creativity. *Folklore in the Modern World,* ed. Richard Dorson, pp. 109-122. The Hague: Mouton.

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. 1988. Mistaken Dichotomies. *Jour-*

nal of American Folklore 101: 140- 155.

Kodish, Debra. 1987. Absent Gender, Silent Encounter. *Journal of American Folklore* 100: 573-578.

Lawless, Elaine J. 1988. *Handmaidens of the Lord.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lawless, Elaine J. 1991. Women's Life Stories and Reciprocal Ethnography as Feminist and Emergent. *Journal of Folklore Research* 28(1): 35-60.

Lawless, Elaine J. 1993. *Holy Women, Wholly Women: Sharing Ministries through Life Stories and Reciprocal Ethnography.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Leland, D. 1992. Lacanian Psychoanalytic and French Feminism: Toward an Adequate Political Psychology. *Revaluing French Feminism,* ed. Nancy Fraser, Sandra Bartky, pp. 113-136. Bloomington: Indiana University Press.

Lutz, Catherine. 1990. The Erasure of Women's Writing in Sociocultural Anthropology. *American Ethnologist* 17(4): 611-627.

Mark, Vera. 1987. Women and Text in Gascon Tall Tales. *Journal of American Folklore* 100(398): 504-527.

Mascia-Lees, F., P. Sharpe, C. Cohen. 1989. The Postmodernist Turn in Anthropology: Cautions from a Feminist Perspective. *SIGNS* 15(1): 7-33.

Meyers, D. 1992. Subversion of Women's Agency in Psychoanalytic Feminism: Chodorow, Flax, Kristeva. *Revaluing French Feminism,* ed. Nancy Fraser, Sandra Bartky, pp. 136-161. Bloomington: Indiana University Press.

Mitchell-Kernan, Claudia. 1972. Signifying and Marking: Two Afro-American Speech Acts. *Directions in Sociolinguistics,* ed. John Gumperz, Dell Hymes, pp. 161-171. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Morgen, Sandra, ed. 1989. *Gender and Anthropology.* Washington,

DC: American Anthropological Association.

Narayan, Kirin. n.d. Songs Lodged in Some Hearts: Displacement of Indian Women's Knowledge at Home. *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity*, ed. S. Lavie, T. Swedenborg. Dunham, NC: Duke University Press. In press.

Narayan, Kirin. n.d. Singing from Separation: Women's Voices in and about Kangra Folk Songs. *Oral Tradition* special issue, Language, Gender and Subaltern Identity, ed. G. Raheja. In press.

Nelson, Cary, Lawrence Grossberg, ed. 1988. *Marxism and the Interpretation of Culture*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Neustadt, Kathy. 1986. The Nature of Woman and the Development of American Folklore. *Women's Studies International Forum* 9(3): 227-234.

Nicholson, Linda, ed. 1990. *Feminism/Postmodernism*. New York and London: Routledge.

Ochs, E., C. Taylor, D. Rudolph, R. Smith. 1992. Storytelling as a Theory- Building Activity. Discourse Processes 15:37-72.

Ochs, E., C. Taylor. 1992. Family Narrative as Political Activity. *Discourse and Society* 3(3): 301-340.

Oliver, Kelly. 1993. *Reading Kristeva*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Owens, C. 1983. The Discourse of Others: Feminists and Postmodernism. H. Foster, ed., *The Anti-Aesthetic*. Port Townsend, WA: Bay Press, 57-77.

Paredes, Americo, Richard Bauman, ed. 1972. *Toward New Perspectives in Folklore*. Austin: University of Texas Press.

Patai, Daphne, Sherna Gluck, ed. 1991. *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. New York: Routledge.

Personal Narratives Group, ed. 1989. *Interpreting Women's Lives*.

Bloomington: Indiana University Press.

Radner, Joan, ed. 1993. *Feminist Messages.* Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Radner, Joan, and Susan Lanser. 1993. Strategies of Coding in Women's Cultures. *Feminist Messages,* ed. Joan Radner. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Rakow, Lana. 1992. *Women Making Meaning.* New York and London: Routledge.

Reuss, Richard. 1974. On Folklore and Women Folklorists. *Folklore Women's Communication* 3(4): 29-36.

Saltzman, Rachelle H. 1987. Folklore, Feminism, and the Folk: Whose Lore It It? *Journal of American Folklore* 100(398): 548-562.

Scheper-Hughes, Nancy. 1992. *Death without Weeping.* Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Showalter, Elaine. 1986. Piecingand Writing. *The Poetics of Gender,* ed. Nancy Miller. New York: Columbia University Press.

Spivak, Gayatri. 1988. Can the Subaltern Speak? *Marxism and the Interpretation of Culture,* ed. Cary Nelson, Lawrence Grossberg, pp. 271-313. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Stahl, Sandra Dolby. 1989. *Literary Folkloristics and the Personal Narrative.* Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Stoeltje, Beverly. 1975. "A Helpmeet for Man Indeed": The Image of the Frontier Woman. *Women and Folklore,* ed. Claire Farrer, pp. 25-41. Austin: University of Texas Press.

Stoeltje, Beverly, ed. 1988. Feminist Revisions. *Journal of Folklore Research* special issue 25(3).

Stone, Kay. 1975. Things Walt Disney Never Told Us. *Women and Folklore,* ed. Claire Farrer, pp. 42-50. Austin: University of

Texas Press.

Stone, Kay. 1985. The Misuses of Enchantment. *Women's Folklore, Women's Culture*, ed. Rosan Jordan, Susan Kalcik, pp. 125-145. Austin: University of Texas Press.

Strathern, Marilyn. 1987. An Awkward Relationship: The Case of Feminism and Anthropology, *SIGNS* 12(2): 276-292.

Taggart, James. 1990. *Enchanted Maidens*. Princeton: Princeton University Press.

Taylor, Peter, Hermann Rebel. 1981. Hessian Peasant Women, Their Families, and the Draft: A Social-Historical Interpretation of Four Tales from the Grimm Collection. *Journal of Family History* 1981: 347-378.

Toelken, Barre. 1979. Introduction. *The Dynamics of Folklore*, pp. 3-12. Boston: Houghton Mifflin.

Webster, S. 1986. Editorial: Women and Folklore: Performers, Characters, Scholars. *Women's Studies International Forum* 9(3): 219-226.

Webster, S. ed. 1986. Women and Folklore. *Women's Studies International Forum* 9:3.

Weedon, Chris. 1987. *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. Oxford and Cambridge: Basil Blackwell.

Weigle, Marta. 1982. *Spiders and Spinsters*. Albuquerque: University of New Mexico Press.

Weigle, Marta. 1988. *Creation and Procreation*. Philadelphia: U. Pennsylvania Press.

Weigle, Marta, ed. 1978. Women as Verbal Artists. *Frontiers* special issue 3(3).

Whitford, Margaret. 1991. *Luce Irigaray: Philosophy in the Feminine*. London and New York: Routledge.